

VARIÁCIÓ EGY NÉPDALRA

Meleg nyárban
nap megeget
virágom virágom
elbújthatlak árnyékomba
virágom virágom

Vigyázzok rád
földről hajlok
virágom virágom
kátamra dőlhet az ég is
virágom virágom

Együtt halunk meg
majd ketten
virágom virágom
földben összeölelkezünk
virágom virágom

Dér Endre

TUTAJOSOK

Ki tudja, hány millió éve őrzünk magunkban szokásokat, másoljuk le elődeink mozdulatait, érezzük őseink vágyait magunkban. En például esküdni mernék, hogy szláv eleim olykor elidegenítenek egybéként szeretett asszonyomtól, akinek ősei kaszával kezükben rohtantak az ellenség-re... Az én őseim lelki szemem előtt úgy jelennek meg, mint „tutajosok”, akik a Vág vizén ereszkednek lefelé, és szegényebbek a koldúsoknál. Megbecézik a kenyeret, amikor azt mondják néki: „kenyérkő”, a szalonnát, amikor így nevezik: „szalunka”. Anyám különösen nagy áhíttattal tudja mondani, s ölelésre álló két karja olyan, mintha az egész emberiséget magához akarná szorítani...

Apámra akkor gondolok, amikor az jut eszembe, hogy őseink milyen áldatlan körülmények között települtek át Magyarországra, Csaba környékére.

Szeretek Csabára menni, a házamba vissza-visszatérni. Nem érti a feleségem. Neki Csaba nem más, mint végnélküli falu, ahol vegyes és sokszínű a lakosság, zömmel parasztok, zömmel elmagyarosodott szlávok, akik idegenek egy nagyvárosban felnőtt, csupa magyar összel „megáldott” ember előtt...

Azt mondják, a szerelem mindent áthidal, és akik azt mondják, azoknak igazuk van. Igazuk van azért, mert a szerelem képes lenyűlni olyan mélyre az emberben, hogy a felszínre hozza belőlünk azt, amit a múlt elraktározott. Felszínre hozza — őseinket.

Úgy érzem, jogom van a szerelemről is és az őseimről is írnom. Negyven éves vagyok, s tévedések elkerülése végett: a feleségembe vagyok szerelmes. Két gyereket szült nekem, felneveltük őket egészségben és szeretetben, házasságunkban különösebb zökkenők nélkül. Ő, a „vad magyar” és én — a „lágy szláv”...

Úgy látszik, fontos nekem ez a szerelem, azért akarok róla feltétlenül írni... Húszévi házasság után döbrentünk rá, hogy szerelmesek vagyunk egymásba. Az asszony például odáig fajult, hogy beteg lesz, ha én elutazom hazulról, vagy álmatlanul hever az ágyban, úgy várja, hogy megérkezzen. Ez is olyan mélyről származó „színtelt”, amiről nem tehet. Ő tudván tudja, hogy aludnia kell, erősnek kell lennie, hogy még évekig boldogan élhessünk, és a gyerekekben gyönyörködhesünk, de ő kísért szemmel fogad, és mindenmód nehezemre alakítja minden alkalommal az elutazást. Fájók a késői szerelmek, s még fájóbbak a késői szerelmek, amikor már minden pillanathoz ragaszkodunk ahhoz, hogy megőrizzük utódaink számára egy gesztust, egy mozdulatot, egy vágyat, hogy újra, mindannyiszor fellelődhessünk a jövőben — ölelésben, harcban, születésben. S hogy az utódok is

időnként rádöbbenjenek — ölelésben, harcban, születésben —, hogy nem egymaguk döntik el a nagy csatákat, s a nagy szerelmeket. Rádöbenni bőven van alkalma az embernek.

Egy alkalommal, amikor kéz a kézben sétáltunk a feleségemmel, megkérdezte az asszony:

— Mondd, mi az, ami mégis elválaszt bennünket egymástól? (Ha jól meggondoljuk, minden összeköt bennünket. Ez a kérdés csak azért jellemző, mert — ahogy mondtam —, szerelmesek vagyunk, és a szerelem abban is egyesülni akar, amiben lehetetlenség.)

— Az, ami idegen bennünk egymásnak. (Ezt mondtam, bizonyára azért, mert meg akartam bántani a feleségemet, amiért az választalakat emleget közöttünk.)

Mélyen elhallgattunk mindketten, és talán megint őseink törnek utat rajtunk keresztül, felhasználva fűcsán összetett lényünket — ha erre a gondolatra nem jut eszembe hirtelen a legigazabb valóság.

— Nézd — mondtam — én évszázadokon át „dobre-Janó”, fejbőloltó János voltam. Keveset ettem, a krumpli volt az istenem, évszázadokon keresztül megalázó és nehéz munkát végeztem, mindig valakinek az alattvalója voltam — egész népemmel együtt. Ezzel szemben te — ha mindenért meg is dolgoztál — saját hazádat védted, sőt, elkalandoztál Szvatopluk atyámhoz is — hadisarcot követelni...

Szvatopluk ősom hallatára a feleségem elnevette magát. Tudta, hogy „bohóckodom”.

— Azt hiszem, igazad van. Emlékszem, mennyire becsültelek, amikor munka után szó nélkül tanultál. Úgy tűnt, mint akinek a legkönnyebb a világon vizsgáznia, és amikor megkaptad a jeles bizonyítványt, még csak nem is dicsekedtél vele. Én hetekig mutogattam volna mindenkinek. Sőt! Elvártam volna, hogy istenítsenek érte. Meg aztán... húsz év alatt sokszor gondoltam, amikor elméláztál öltözködés közben, vagy megrágtad a szót, mielőtt kimondtad volna: ez az idegen benned...

Ezt már megbékélve mondta az asszony, s mivel szeretem, amiért ő szeret, — így feleltem:

— Az ellentétek még érdekessé teszik a partnert számunkra. (Ami igaz is, így évek távolából ítélve a dolgokat, s azzal együtt igaz, hogy az idegenség el is választ egymástól...)

A viharok úgy jönnek már fölnk, mint amelyekkel meg tudunk birkózni. Ma már egyedül is. S ha egyedül nem, segít a másik fél — kibékülni magunkkal.

Ezek a viharok mindig tisztító viharok voltak, olyanok, amelyekből többek lettünk; ám nem lettünk volna kevesebbek, ha nem zúgtak volna el oly erősen fölöttünk...

Stephen Leacock

A REJTÉLYES HAJSZÁL

Az eset rejtélyesebb nem is lehetett volna. Először is a férfi kétségbevonhatatlanul halott; másodszor egészen bizonyos volt, hogy a gyilkosságot ismeretlen egyén követte el.

Hívní kellett a híres detektívet. Kutató pillantás a hullára; elő a mikroszkóp, s a következő pillanatban harány nevetésre fakadt:

— Hahaha! — kezével egy hajszálra mutatott, mely az áldozat felhajtott ruháján feküdt. — Uraim, ha a hajszál tulajdonosát megtaláljuk, kezünkben a gyilkos!

A logika könyörtelen. A híres detektív maga látott a nyomozáshoz.

Négy nap és négy éjszaka járta New York utcáit, figyelve a járókelőket: nem látja-e meg azt az elvetemült egyént, aki a hullán fejeztette hajszálát. Feltehetően elvesztette. És most titkolja.

Az ötödik nap hajnalán a híres detektív megpillantotta a férfit. Utazónak álcázva. Fején nagy kerek sapkával a Gloriantia-hajó fedélzetére igyekezett.

A detektív követte.

Beérte.

Szólt:

— Letartóztatom Önt — és magasra emelte a hajszálát. — Az ön nemde?

Tudja, mi ez? — a bizonyíték! Azonosítanom kell. Vegye le a sapkáját — mondta a híres detektív erőlesen.

A férfiú levette. Teljesen kopasz volt. — Hah! — mondta a nagy detektív. — Ezek szerint lehet, hogy nemcsak ez a gyilkosság szárad a lelkén, hanem több mint egy millió?...
Révész Mária fordítása

Vince György

VÁLÁS

Barátom feldultan rohan el mellettem az utcán. Megszólított.

— Mi van veled?
Egy ideig bizonytalanul magyarázódik, aztán kitör belőle a keserűség.
— Válok, öregem! — mondja.
— Mit csinálsz?
— Válok az asszonytól! — ismétli.
— De hiszen...
— Semmi de hiszen!
— Mi történt?

— Tegnapielőtt bejelentettem a feleségemnek, hogy sok a munkám, későn jövök haza. Ő erre azt mondta: „Jó, akkor elmegyek a barátnőmmel az Eldorádó nevű moziba”. Még a film címét is megmondta.

— Ebben nincs semmi különös — mondom.

— Hallgass végig! Korábban sikerült végezmem és elsétáltam az asszony elé...

— Férfivel volt?

— Nem! Tatarozzák az Eldorádó mozit.

jött hozzám, hogy örökölje például a lakásom.

— Hát hol volt nekem lakásom? Azóta kaptam. A tanácsnál is jó emberek ülnek. Úgy gondolták, hogy életem végéig legalább lakjak egy kicsit.

— Akkor egyéb javaidat akarja örökölni!

— Amink van, már közösen szereztük...

— Akkor is borzalmas lehet úgy élni egy asszonnyal, hogy várja a halálot.

— Dehogyan várja!

— Azt akarod mondani hogy azóta beléd szeretett...

— Nem azóta. Mindig szeretett. Azért nem akart hozzám jönni, mert látta, hogy csoró vagyok.

Két évig lóttóztunk, de még egy kettesünk sem volt. Nem mer te vállalni mellettem a nyomort, mondván, hogy az megöl a szerelmet...

— Vagy talán őt is beleavattad a turpisságba?

— Dehogyan avattam bele! Ő adta a tippet.

Ez volt a hozománya...

Ősz Ferenc

SAJNÁLTATOM MAGAM

talában utáltak, vagy legjobb esetben közönyösök voltak velem az emberek. A munkahelyemen a lelkelemet is kitéhitem volna a kutyá sem figyelt rám. Érted?

— Nem!

— Szerettem volna felhívni magamra az emberek figyelmét.

És azt is tudom, hogy az emberek alapjában jók. Csak irigyek a másikra, minden jót, amit egy kollega kap, úgy érzik, hogy tőlük vették el. De egy halálraültre senki sem irigykedik.

— Sajnáltni akarod magad!

— Egy frászt! Azt akarom, hogy jobb dolgom legyen. Amióta úgy tudják, hogy rákrom van minden kedvezményt megkapok. Ha elkések, ha egy-két nap nem megyek be, senki sem szól. Felemelték a fi-

zetésem. Gondoltam, hogy a beralapúgyis a vállalatra száll vissza, de legalább szegény övegyem magasabb nyugdíjat kap.

— De hiszen te nőtlen vagy!

— Voltam, kérlek. Micike akinek évek óta veszekedtem a kezéért, végre igent mondott.

— Gyenge világasz... Sajnáltnál hozzád ment. Vagy számításból...

— Nézd, öregem, te lehet, hogy okos vagy, de én bölcs!

Mit gondolsz, neked miért mondott igent a feleséged?

— Ezen már én is gondolkodtam.

— Nyugodj meg, ha piaci árukihordó vagy, nem lesz a feleséged.

— Persze, hogy nem. De nem is azért

Siklós János

MÉLYEBBRE NÉZNI

Ismeretlenség

Ez a fogalom pokolnyi szörnyűségeket hordoz magában, érdemes jól körülhatárolni, megvitatni. Az ismeretlenséget az ember mindig félt, ma is szorongást idéz elő. Elődeink a természet ismeretlenségének áldozati bárányai hódoltak. A füstösen égő hús íze-büze hadiszerecséért lengedezett, máskor meg pusztító járványok elmulásaért lebegett a magasba, vagy megmenekülés, diadal örömeit fejezte ki a láthatatlan mindenható előtt.

Más a modern társadalom. Módosult az ismeretkör; kitágult, a felfedezések, tudományos tapasztalatok alapján. A természet és a társadalom „vak törvényei”-ből már sok „megvilágosodott”. Engels megállapításai óta is újabb és igen nagy horderejű megismerések birtokába került az ember. De az ismeretlen fogalma azért megmaradt. Igen virulens és további szörnyűségekkel és szépségekkel kápráztatja el a második évezred végére járó civilizációt. (Az érthetőség kedvéért: az ismeretlen fogalmának szűkítésére irányuló törekvés magasabb fokra emeli az embert abban a szerepkörében, hogy a világ ura legyen, de egyidejűleg és szakadatlanul újabb jelenségekkel bővíti az ismeretlen fogalmát. Ez az örökös harc minden tekintetben az emberiség sorsának egyik legfontosabb mozgatója.)

Mai ismeretlenség

Természeti és társadalmi törvények birtokba vett tapasztalásairól a meglátott, de még nem ismert valóság sok kérdőjele mered elénk. A maghasadás fölfedezése mint láncreakciót magával hozta az anyag még apróbb részecs-

kéinek, létezésének fölismerését és a kutatások útján történő megoldás szükségességét.

Az atom és a hidrogén tömegpusztításra alkalmas konstrukciója és a civilizált élet fejlesztését szolgáló lehetősége adott. Az ember a tömegpusztító konstrukció alkalmazásától fél, mindenütt valamennyi kontinensen. Az ismeretlenségi összetevők nagy hatásai: nem tudja megérteni az ember, hogy — az atomsorompó-egyezmény ugyan egy jó lépés — a tömegpusztításra alkalmas konstrukció tökéletesítése, mennyiségi fejlesztése végeredményben mivel fejeződik be? Az egyszerű logikái érzék azt sugallja: hiábavalóan nem ölnek bele száz és ezer milliárdokat a szerkezetek tökéletesítésébe, mennyiségi szaporításába. A vég igris a felhasználás — s ez egyben a civilizáció vége is. Teljesen mindegy, hogy ez egyensúlyi helyzet megbomlásából, vagy gyenge idegzetűek kapkodásából, esetleg fatális félreértésből támad — a szaldó mindenképpen: a tragédia.

Szorongásos tényező ez a fajta bizonytalanság? Legalább annyira az, mint a Sámán-világ felbábraközében a járványok okozójának ismeretlensége szülte félelem. Akkor is így van, ha a tökéletesebb és a felősség erejével ható társadalmi erők megkísérlik az elkerülés lehetőségét megteremteni. E kísérlet sikeréhez szükséges erőforrások persze biztatóak, s eredményesen is működnek.

Megfogta és feloldotta az ember a járványokat. De nem oldotta meg az újabb járványokat: a rákot és az érrendszeri- és idegbajokat. Ezeknek számszerű pusztító ereje nem kisebb, mint a koleráé, vagy a pestisé volt. Eljutunk a megismerésig és a feloldásig? Feltétlenül. Ez legalább olyan biztos, mint a TBC vagy a paralizis megállítása. Bizakodásra ingerlő kijelentés ez, de megalapozott kutatási eredményekre támaszkodik: a fej és a szív, a máj és a vese cseréjének korában. Újabb ismeretlen keletkezik ezután — mondják a szkeptikusok. Igazuk van. A gondolat első felében. Kár, hogy nem teszik hozzá: az újabb ismeretlen megismerhetőség tétele az élet fenntartásának lényege és értelme.

Eltérő életviszonyok

Egészen más eredetű a társadalom kötelékében az egyéneknek az a félelme, ami egymás ismeretlenségéből ered. Ez is megoszlik a világ megosztottsága, kapitalista, szocialista társadalmak szerint. Hatalmas erők küzdelmében vajdúdik a világ. Ennek egyik pólusán a kilátástalanság és a félelem érzete, a pusztulás látható jeleitől (létezik már egy szocialista világ is). A másik oldalon a tömegek feltörekvő dinamizmusa, amely új, erős, alkotó energiákra és eszmékre támaszkodik. A szorongás tehát — az egyén szorongása — nem azonos gazdasági, társadalmi, morális talajból táplálkozik. Ennélfogva eredője, megjelenése és hatása is eltérő. Ez a két világrendszer közötti különbséggel magyarázható.

Az egzisztencialisták érzékelésében kifejezésre jut egy olyan anyagi, társadalmi és szellemi osztálytagozódás, amelyből — s ez a legerősebb korlátjuk — nem látnak kiutat. Választ keresnek fontos életjelenségekre, de saját környezetükben nincs, nem található elfogadható, megalapozott felelet. Innen ered a meghasonlás jeleit tükröző gondolkodásmód.

Milyen kérdésekről van szó? Az egyenlőtlen gazdasági és társadalmi viszonyokban vergődő ember nem tud kiszabadulni saját gyártmányú harapófogójából. Minden felszín és sokszínű alkalmas takarója a meglevő, mélyen fekvő bajoknak. Tőke; gazdagság, korlátlan hatalom; szégyesség, teljes életbizonytalanság, s tüneményes fikciókkal varázsol, de semmitmondó demokrácia, azaz közhatalom. Csak a pénz s minél több pénz — ad rangot, egzisztenciát, jólétet. Nincsen más értékmérő. Ha a családfő kiesik a munkából, elnyomódik a család, vele szemben a társadalom rideg, közönyös. Egy egész élet pénzgyűjtéssel telik el, s az élet végén egy kisebb-nagyobb társadalmi, vagy családi megázkódottatás semmivé tesz mindent. Az egzisztenciális labilitás okozta félelem tünete annak, hogy nem ismerik fel a társadalmi okokat, vagy a fölsimert okok megváltoztatásától — a szociális forradalomtól — rettennek vissza, mert nem, vagy rosszul érzékelik a következményeket.